

Kalevalan juhluvuonna keväällä 1999 perustettu, kielellistä kulttuuriperintöämme vaaliva Kalevalaisen Runokielen Seura ry (KaRuSe) haluaa herättää henkiin vuosituhantisen, jo melkein unohtumaan päässeän kalevalamitan, mytologisen runokielemme, jota **Matti Kuusi** nimitti aiheellisesti kalevalakieleksi. Kalevalamittaa ovat taipuneet suomen, karjalan ja viron kielet, samoin kuin jo kadonneet liivin ja vatjan kielet. Runokieltä taidettiin verrattain hyvin Itä-Suomessa, Raja-Karjalassa ja Inkerissä vielä 1800-luvulla. Näillä alueilla

Elias Lönnrot

ja muut kerääjät ehtivät laulattaa viimeisimpiä runontaitajia, joilta he saivat aineiston

Kalevalaamme

Voi vain kuvitella, miten erilainen ja määrältään vielä valtavampi runoarteistomme olisi, jos tallennustyötä olisi tehty aikaisempina vuosisatoina - ja eri murrealueilla läntisemmässäkin Suomessa. Kalevalamittaa käytettiin nimittäin Länsi-Suomessakin vielä 1600-luvulla, mutta se alkoi länneestä käsin rappeutumisensa viimeistään jo samalla vuosisadalla, jolloin läntisestä Euroopasta alkoi maahamme levitä pelkkään painoon ja riimiin perustuva runon muotokieli. Todettakoon, että ansiokkaiden tutkijain mukaan runomitta ei ole syntynyt suinkaan Raja-Karjalassa, vaan lännempänä ja etelämpänä (mm. Matti Kuusi, **Matti Klinge**). Sen ydinaluetta ovat varhaisempina aikoina olleet Suomenlahden ympäristö, eritoten Lounais-Suomi, josta runokieli levisi vähitellen idemmäksi ja pohjoisemmaksi. Vienaan runontaito kulkeutui viime vuosisatoina lähinnä Oulujoen vesistöä pitkin mm.

Pohjois-Pohjanmaalta muuttaneiden uudisasukkaiden mukana (

Matti Pöllän

väitöskirja Vienan asutushistoriasta 1990-luvulta).

Kalevalakielellä tarkoitetaan suomalaista mittaä, kalevalamittaa. Ennen kirjoitustaitoa (tietokonetta, internetiä ym. nykymediaa) tuo kielikoodi palveli suullisen perinteen muistamisen tärkeänä tukena. Kalevalamittaisten, etupäässä laulettujen säkeiden muodossa periytyi koko yhteiskunnan kulloinenkin tietous sukupolvelta toiselle. Ei pidä unohtaa myöskään sitä ei-laulettua vuosituhantista viisautta, joka kiteytyy kalevalamittaisiin sananlaskuihin, loitsuihin ja manauksiin. Matti Kuusen mukaan "kalevalaperinne, kalevalainen muistivarasto, palveli esivanhempiamme niin kuin Raamattu, virsikirja, lakikirja, lääkärikirja, hyvän käytöksen ja elämäntaidon ohjekirjat nykykansaa". Lapsi oppi kalevalaisen runokielen, samalla, kun hän oppi puhumaan.

Seuramme ei siis niinkään keskity tuon mainion Kalevalan sisältöön, jota pätevämmillä

foorumeilla on paljonkin tutkittu, vaan sen nerokkaaseen kielisysteemiin, jonka opettamisen koululaitoksemme aina korkeakouluja myöten on viime vuosikymmeninä tyystin laiminlyönyt. Tahdomme tavallaan jatkaa siitä, mihin Kalevala jäi. Haluamme tutkailla, onko suomalaisilla vielä jotain sanottavaa tuolla uhanalaisella runokielellä. Tarinat jatkukoot, tai syntyköön myös kokonaan uusia tarinoita. Kalevala olkoon jatkuva prosessi. Miksi me tekniikan hurmiossaakaan unohtaisimme perinteellisen runokielemme, joka sekin perustuu juuri (kielen) tekniikkaan.

Ainakaan suuria kielellisiä esteitä kalevalaisen runon jatkuvuudelle ei ole, vaikka nykykieli rajoittaakin jonkin verran tavurakenteeltaan tietyntyyppisten sanojen käyttöä. **Eino Leinokin** runoili mainehikkaat

Helkavirtensä

(1903, 1916) lähes nykyisellä suomella. Toki pidämme ruudussa näkyvillä myös vanhoja kansanrunoja ikään kuin malliksi.

Sanotaan, että henkistynyt kansalliseepoksemme, joka perustuu sanan, ei niinkään miekan, mahtiin, edustaa suomalaisuuden ydintä, sielumme sisintä. (Joku kyynikko voisi kyllä väittää, että tosi suomalaisuutta on uusteknologia, jääkiekko ja formula ykkönen.) Suomalaisia kutsutaan joskus ylevästi jopa kalevalaiseksi kansaksi. Onko tällä luonnehdinnalla katetta? Olisimme ainakin astetta kalevalaisempia, jos palauttaisimme hallintaamme muinaisrunojemme kielikoodin, kalevalamitan. Koska Kalevala on maailmankuulu eepos, jopa *Iliaan ja Odysseian* veroinen, olisi henkistä velttoutta, suorastaan häpeällistä, antaa alkuperäisen suomalaisen runokoodin, mytologisen äidinkielemme, tyystin painua unohduksen yöhön.

Tällä hetkellä tuntuu, että suomalaiset ovat heräämässä horroksestaan uuteen kalevalaisuuteen (ei siihen vanhaan karenialismiin). Seuramme kotisivuille on saapunut säkeitä jäseniltämme jo monen Kalevalan verran. Monet nuorisobändit ammentavat vanhasta runoperinteestä. **Värttinä** -yhtye kalevalaistyyllisine piiseineen (engl. piece) on saavuttanut mainetta kotimaan ulkopuolellakin. Helsinkiläisen

Q-teatterin

nuoret näyttelijät ovat saaneet suuren suosion

Kalevala

-näytelmällään, joka perustuu juuri runonlauluun. Editan v. 1996 julkaisema Cd-rom

HyperKalevala

on saanut kuulemma Suomen koululaiset spontaanisti kiinnostumaan Kalevalasta uudella tavalla, ja löytyyhän internetistäkin koko eepos. Kalevalamittaa opettaa ilmeisesti ainoana yliopistona Joensuun yliopisto (prof.

Seppo Knuuttila

), josta jo monen vuoden aikana on lähetetty opiskelijoiden uuskalevalaisia runoja sivustollemme.

Kunniajäsenemme **Irmeli Pääkkönen** on kustantamo Pohjoisen kanssa julkaissut v. 1996 **Näitä kiviä**

-runoantologian, johon sisältyy satoja säkeitä mitallisesti korrekkeja mielenkiintoisia kalevalamittaisia runoja. Edesmennyt jäsenemme

Risto Varis

on vuosituhannen alkuvuosina julkaissut ennätyselliset teoksensa Kylähullun Kalevala (30 000 säettä) ja Kylähullun Kanteletar (7000 säettä).

Kalevala on v. 1999 ilmestynyt jopa sutjakaksi savoksi, "kiäntännä" **Matti Lehmonen**.

Huolimatta siitä, että Lehmosen Kalevala-savonnos noudattaa vain osittain kalevalakielen normeja, syksyllä -03 oli myynnissä kirjasta jo kolmas painos. Lehmosen innostamana käänsin Kalevalan

Kullervo

-taruston eteläpohjalaiselle murteelle nimellä

Kullervo Pohojalaan

, (Atena-kustannus v. 2000).

Aku Ankkakin kumppaneineen on pantu puhumaan perinnekieletämme Helsinki Median julkaisussa 1999 **Sammon salaisuus ja muita Don Rosan parhaita**. Ankkujen repliikit on pannut kalevalamitan raameihin Heikki Laitinen.

Kiinnostusta vanhaa perinnekieletämme kohtaan osoittaa myös syksyllä -01 Opintotoiminnan Keskusliiton Joensuussa järjestämä kalevalamittaisen runon kilpailu. Kiinnostus kisaa kohtaan, jossa pääpalkinnon sai KaRuSen ensimmäinen RUNOMESTARI **Riitta Hämäläinen**, oli valtava: yli 800 lähetettyä runoa.

Vielä suuremman suosion sai Lönnrotin juhlavuoden merkeissä v. 2002 SKS:n, Tampereen kulttuuritoimen ja oman seuramme KaRuSe:n järjestämä runokisa, johon saapui tuhansia runoja, kerrassaan noin 65 000 säettä ympäri maata, vähän ulkomailtakin. Kisan voitti KaRuSen **Kyösti Kettunen**, myöskin seuramme RUNOMESTARI, ja toiseksi tuli, kukas muu kuin jälleen **Riitta Hämäläinen**

. Mainittakoon että KaRuSen edustajia ei ollut tuomaristossa mukana.

Kalevalakielen osaamistaan KaRuSe näytti v. 2004 julkaisemalla 162-sivuisen noin 14 000

säettä käsittävän yhteisantologian, nimeltään **Suomalaisella mitalla, Kalevalan poljennolla** (toim.

Aulis Rintala

) Kokoelmaan osallistui 21 kirjoittajaa. Kirjan ainutlaatuisuutta lisää sen 2000 säettä käsittävä lastenruno-osasto. Kalevalan jälkeen se on laajin kansanrunon mittaan kirjoitettu antologia.

V. 2005 ilmestyi ensimmäinen lapsille tarkoitettu satukirja kalevalamitalla: **Hölmöläisten valtakunta**

runosäkeet Aulis Rintala, kuvitus

Kai Turunen

(Satukustannus Oy).

KaRuSen runomestari Kyösti Kettunen sai marraskuussa -05 suomennetuksi kokonaisuudessaan Viron kansalliseepoksen **Kalevipoegin** (Pilot-kustannus). Aikaisemmin, v. 1957, **Helmer Winter** on tehnyt käännöksen eepoksen lyhennetystä laitoksesta.

Kalevalan päiväksi v. 2006 Aulis Rintala julkaisi runokirjansa **Kalevala nykysuomeksi**, Kalevalan päätapahtumat kerrottuna noin 15 000:lla runosäkeellä. Kirja on ensimmäinen yleiskielinen kansalliseepoksestamme tehty kalevalamittainen tulkinta. Kirjan kuvittajana sarjakuvatohtori

P. A. Manninen

Elokuussa 2006 jäsenemme **Paavo Turakainen** voitti Iltalehden järjestämän suuren rakkausrunokilpailun (yli 4000 lähetettyä runoa). Netti- ja matkapuhelinäänestyksessä yleisö valitsi parhaaksi kymmenen finaaliin päässeen runon joukosta nimenomaan kalevalamittaisen runon **Rakkauden jalo timantti**. Turakaisen

voittoisa runoura jatkui saman vuoden marraskuussa, jolloin hän niin ikään voitti valtakunnallisen, DNA-Finlandin järjestämän runokilpailun (lähes 2000 lähetettyä runoa) k-mittaisella runollaan

Konsertissa

. Mainittakoon, että Turakainen on omien sanojensa mukaan oppinut runomitan KaRuSen avustamana.

Vuonna 2006 ilmestyi myös jäsenemme, inkeriläissyntyisen **Arvo Survon** teos **Suur-Synty**

Kiesus

-kirjat, Tampere)

(Kuvitar

Arvo Survon runokirja kertoo ajasta, jolloin kristinusko ja itämerensuomalaisten vanhat uskomukset törmäsivät rajusti toisiinsa. Survo on käyttänyt teoksessaan noin 90-prosenttisesti kansanrunojen säkeitä, niiden kielellistä asua nykyaikaistaen, joissakin harvoissa säkeissä kuitenkin säilyttäen säkeiden alkuperäisen metrisen (osin virheellisenkin) muodon.

Kalevalan päiväksi 2008 julkaistiin Aulis Rintalan kansalliseepoksemme ensimmäinen kalevalamittainen murreversio: **Kalevala eteläpohjalaisella murteella** (Lumo Kustannus).

Kun alamme opiskella kalevalakieltä, itse Kalevalan lisäksi opinnoissamme hyvinä esikuvina ovat toinen kansanrunojemme aarteisto, Lönnrotin **Kanteletar**, sekä viime vuosisadan alkupuolella ilmestyneet Eino Leinon Helkavirsiä I (1903) ja II (1916). Helkavirret siksi, että ne edustavat nimenomaan alun perin kirjoitettua, lausuttavaksi tarkoitettua kalevalamittaista runoa, ja sitähän me kalevalaiset runoniekat harrastamme, vaikka tietenkin monet sivustomme runot pääsevät oikeuksiinsa vasta laulun tai yleensä musiikin siivittäminä. Sitä paitsi Leinon Helkavirsien säkeet ovat viime vuosisadan ainoa merkittävä kirjallis-taiteellinen tuotos nimenomaan aidolla kalevalamitalla. (Huom. että

Kimmon kosto

ja

Luojan leipä

-runot, joissa Leino eräissä kohdin poikkesi kalevalamitasta, eivät alun perin kuuluneet Helkavirsiä I -sarjaan, vaan ilmestyivät vuonna 1902 julkaistussa Kangastuksia-kokoelmassa.)

Helkavirret on todistuksena siitä, että tuolla kielimuodolla on mahdollista saada aikaan suorastaan kaunokirjallisia helmiä. Jos kerran Eino Leino, miksi ei joku muukin? Itse kyhätyn kalevalamittan käyttäjiä on riittänyt näihin päiviin saakka yllin kyllin; niitä olivat esim. viime vuosisadan lopun ns. talonpoikais- eli rahvaanrunoilijat. Vaikka heidän säkeensä ovatkin kiintoisia ajankuvia, arvelen, että paljolti onnahtelevan mittansa takia ne eivät ole saaneet pysyvää sijaa taidurunoudessamme. Kalevalamittaisiksi väitettyjä, omatekoisella runomitalla laadittuja antologioita tehtaillaan vieläkin. Miksi? Onhan runomitasta olemassa selvät, yksinkertaiset säännöt.

Kalevalakielen opiskelu edellyttää rakkautta omaan äidinkieleemme. Nyt jos koskaan tarvitaan taas fennofiilejä, -maanejakin, koska pelätään kieleemme hukkuvan kansojen sekamelskaan ja

syntyvyytemmekin vähenee uhkaavasti. Suomi kuuluu EU:n pienimpiin kielyhteisöihin ja saattaa milloin hyvänsä pudota pois yhteisön virallisten kielten luettelosta. Keväällä -05 päivälehdet uutisoivat (mm. Aamulehti 22.5), että suomenkielistä koulutusta vähennetään maamme yliopistoissa. Opetusneuvos **Kirsti Mäkinen** pätkäilee seuraavan päivän Aamulehdessä 23.5. viimeaikaista ylioppilasaineiden tason roimaa laskua ja kysyy: "Kuinka moni kokelaista lukee vapaa-aikanaan jo enemmän englannin- kuin suomenkielistä tekstiä?" Itse kysyn: Tästäkö alkaa kieleemme rappeutuminen Euroopan Neuvostoliitossa?

Uuskalevalaiselta runoniekalta edellytetään perehtymistä kieleemme perusominaisuuksiin, kuten tavupainoon ja -laajuuteen, muuten runo ei onnistu. Kysymys ei ole kieliopista vaan lähinnä äänne- ja muoto-opista. Peruskoulun/kansakoulun tiedot riittävät mainiosti. Meidän urbaanien uusavuttomien on valitettavasti edettävä tässäkin asiassa teoriasta käytäntöön. Pelkkään kalevalaiseen geeniperimään ei enää ole luottamista.

Suomalainen mitta, joka perustuu tavujen lukumäärään ja niiden oikeaan sijoitteluun, tavulaajuuteen ja myös tavupainoon, on hyvin herkkä "nyrjähtämään", ellei hallitse kalevalakielen koodia. Siihen verraten nykyrunojen, esim. musiikkipiisien teko on helppoa: usein tekstit eivät pohjaudu edes tavupainoon, vaan loppuunkuluneisiin "rupisiin" riimeihin, vieläpä huolimattomasti ää nnettyihin puoliriimeihin ja tolkuttomaan toistoon.

Kalevalamitta on ainakin yhtä vaativa kuin antiikin heksametri tai pentametri (kuusimitta, viisimitta), jotka myös perustuvat tavujen lukumäärään ja niiden laajuuteen. Lukija tai lausuja takeltelisi, jos **Otto Mannisen Ilias**-suomennoksen heksametrirunossa yhtäkkiä olisi epäsäe, esim. säkeen toiseksi viimeinen tavu olisi lyhyt. Samoin kuin Kotimaisten kielten tutkimuskeskus (ent. kielitoimisto) pyrkii normittamaan nykysuomea, KaRuSe tähtää kalevalaisen runokielen elvyttämisen ja vaalimisen ohella myös sen huoltoon. Uusia runomittasääntöjä emme kuitenkaan halua keksiä (sitäkin on moni yrittänyt, ja käytäntöönkin soveltanut), vaan esikuvamme olkon Lönnrotin Kalevalassa realisoituva runomuoto, jonka kehityshistoria ulottuu vuosisatojen, vuosituhansienkin päähän. Entisajan runolaulajillamme oli tosin mitankäytössään omia vivahteitaan, mutta Lönnrotilla oli kyky saattaa runojen metrumi optimaaliseen, nykyäänkin käyttökelpoiseen muotoon.

Mielestämme ikivanha runokielemme on ainakin yhden seuran arvoinen. Japanissa ja muuallakin maailmassa on kuulemma useitakin haiku- ja tankaseuroja, joiden sivustoja löytyy internetistäkin.

Kalevalan idyllistä, arkaaista, agraarista, myyttistä, mystistä, pastoraalistakin tunnelmaa tai rajantakaista karjalan kielen murretta lienee sinun, suomalaisen, tulevan 2000-luvun

runoniekkan, turha haikailla. Joskus on viisainta unohtaa koko Kalevala ja käyttää hyväksi vain sen kielellisiä tehokeinoja, unohtamatta tietenkään äänneharmoniaa ja kertoa. Voitkin temmata runojesi sanat, sisällöt ja sävyt suoraan hektisestä nykytodellisuudesta. Tärkeätä siis on, että aluksi opettelet kunnolla Kalevalamitan.

Arvioidessaan Pohjois-Karjalan *Runorihessä* (1978) tuotettuja nykykalevalaisia runoja **Matti Kuusi**

ei ollut kisan runomittailisiin tuloksiin oikein tyytyväinen ja totesikin, että "kalevalaisuuden ihastelusta olisi aika siirtyä kalevalakielen osaamiseen" (Kuusi:

Perisuomalaista ja kansainvälistä

). Tätä ohjetta KaRuSe yrittää noudattaa.

Aatteellinen seuramme ei voi toimia vain virtuaalisesti. Paitsi että pidämme yhdistyslain edellyttämiä "fyysisiä" vuosikokouksia, kokoonnumme kalevalakielen kursseille ja luennoille sekä annamme eri keinoin neuvoja asianharrastajille. Yleisötilaisuuksissa esitämme runojamme. Tarkastamme yksityisten henkilöiden ja yritysten kalevalakielisiä tekstejä, kuten historiikkeja, juhlarunoja, elämäkertoja. Innostamme myös mainosalan ihmisiä esittelemään tuotteitaan perinnekielellämme. Laadimme tilauksesta itsekkin elämäkertoja, historiikkeja, juhla-, mainos- ym. runoja lähetetyn aineiston pohjalta.

Seuramme opetukselliset kotisivut trokeemankelaineen on tarkoitettu maksutta kaikkien kalevalakielestä kiinnostuneiden käyttöön. Erityisesti toivomme, että opinahjot yliopistoja myöten "hyödyntävät" sivustoamme oppitunneillaan. Odotamme hartaasti kotisivujemme lukijoilta palautetta ja vinkkejä toimintamme kehittämiseksi ja ennen kaikkea RUNOJA. Myös mahdollisista asia- ja kirjoitusvirheistä pyydämme ilmoittamaan.